

נא לא להוציא מביהכ"נ עד יום ב'
ואם בדעת הגבאים לגונוזו במוצ"ש,
ניתן לקחת במוצ"ש.

דבריהם

דרשות ומאמרים
מלאים וגדושים בדבקות ואהבת ה'
מלווים בסיפורים מלהיבי הנפש
על סדר

נח

◆ לשון נקיה ◆

נכתב בעזרת החונן לאדם דעת
על ידי
יוסף חיים ב"ר דניאל זצ"ל אליהו

הוקדש לעילוי נשמת
רחל בת ג'מילה (לביית עטייה) לוי ז"ל
נלב"ע ו' חשון תשע"ג
ת.נ.צ.ב.ה

כל הזכויות שמורות

למחבר

לפרטים

054-8428679

לקבלת החוברת ניתן לשלוח
בקשה לכתובת המייל:

D0548428679@gmail.com

וכן ניתן להוריד דרך אתר דרשו
תחת השם "גליון דברי חיים"

נח

לשון נקיה

מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר רִמַּשׁ
עַל הָאֲדָמָה: (בראשית ז ח)

לדבר בלשון נקיה

במשנה בפסחים אומר התנא: "אור לארבעה עשר, בודקין את החמץ
לאור הַנֵּר". שואלת הגמרא (פסחים ג.) מדוע לא כתב התנא "ליל
ארבעה עשר" וכו'?

מתרצת הגמרא: התנא של המשנה "לישנא מעליא הוא דנקט" התנא
כתב לשון נקיה "אור" שהוא לשון נקיה, ומצוה לספר בלשון נקיה,
וכן היא דרך נקיי הדעת לדבר בלשון נקיה (רש"י)

וכדרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם אל יוציא
אדם דבר מגונה מפיו. שהרי האריך הכתוב שמונה אותיות, ולא הוציא
דבר מגונה מפיו. שנאמר: "מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה
טְהוֹרָה" ולא נאמר "הבהמה הטמאה" כמו בכל התורה. אלא שינה הכתוב
והוסיף עוד שמונה אותיות.

שהרי מנין אותיות "הטמאה" הוא חמש, ומנין אותיות "אשר איננה
טהורה" הוא שלש עשרה, והרי כל אות בתורה היא מדוקדקת בתכלית
הדיוק, ואין שום אות אחת מיותרת בתורה, ומכל אות ואות דורשים

הלכות מרובות, וכאן שינה הכתוב וכתב עוד שמונה אותיות שלכאורה מיותרות הם, וזאת כדי ללמדינו, לחזר אחר לשון נקיה.

ואמנם "לילה" אינו דבר מגונה, ויכול התנא לכתוב ליל ארבעה עשר וכו', אלא שנקיי הדעת היו מדברים בלשון נקיה וכדברי רבי יהושע בן לוי שממנו אנו למדים שדרך חכמים לחזר אחר לשון צח ונקי.

רבינא אמר: אף עשר אותיות מצינו, שייתר הכתוב כדי שלא להוציא דבר מגונה. שנאמר: "פִּי יִהְיֶה בְּךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טְהוֹר מִקְרָה לְיִלָּה וַיֵּצֵא אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה": (דברים כג יא), ולא כתב "פִּי יִהְיֶה בְּךָ אִישׁ טְמֵא", אלא כתב "אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טְהוֹר" יש כאן תוספת של עשר אותיות, וזאת כדי ללמדנו לדבר ולכתוב בלשון נקיה.

רב אחא בר יעקב אמר: שש עשרה אותיות מצינו שייתר הכתוב כדי שלא להוציא דבר מגונה. שנאמר: "וְלֹא דִבֶּר שְׂאוֹל מְאוֹמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרָה הוּא בְּלִתי טְהוֹר הוּא כִּי לֹא טְהוֹר": (שמואל א כ כו) יכל לכתוב "כִּי אָמַר מִקְרָה טְמֵא הוּא". וכדי לא להוציא גבר מגונה כתב: "מִקְרָה הוּא בְּלִתי טְהוֹר הוּא כִּי לֹא טְהוֹר" ויש כאן הוספה של שש עשרה אותיות, וזאת כדי שלא לכתוב "טמא".

תניא דבי רבי ישמעאל: לעולם יספר אדם בלשון נקיה. שהרי באיש שנטמא קראו הכתוב "מרכב", שנאמר: "וְכָל הַמֵּרְכָב אֲשֶׁר יֵרֶכֶב עָלָיו הִזָּב יִטְמָא": (ויקרא טו ט). ובאשה כתיב "מושב" כלומר, שלא נזכר באשה דין המרכב, אלא רק דין המושב, שנאמר: "אוּ עַל הַפְּלִי אֲשֶׁר הוּא יִשָּׁבַת עָלָיו" (שם כג). למרות שאין הבדל בין איש לאשה, וגם אשה כשהיא טמאה, היא מטמאת גם את המרכב. אלא מפני שאין זה הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה. לכן לא נאמר בה דין המרכב. (רש"י).

ועוד אומר הכתוב "וְתִבְחַר לְשׁוֹן עֲרוֹמִים" (איוב טו ה) שהכתוב מצוה על כך לבחור בלשון חכמים שהיא לשון נקיה.

ועוד הוא אומר: "וְדַעַת שְׁפָתַי בְּרוּר מְלֵלוֹ" (שם לג ג) שפה ברורה ונקיה.

שואלת הגמרא למה צריך להביא עוד שני פסוקים מאיוב? והלא כבר למדנו זאת מהפסוקים הקודמים בענין הזב?

מתרצת הגמרא, שלא תחשוב שרק התורה הקפידה בלשונה, כי היא יצאה מפי הקדוש ברוך הוא. אבל חכמים אין להם להקפיד על לשונם במשנה ובברייתא.

לכך מביאה הגמרא את הפסוק באיוב: "וּתְבַחַר לְשׁוֹן עֲרוּמִים" למדנו שהערומים היינו החכמים, בוחרים לדבר בלשון נקיה.

ושלא תאמר שרק החכמים במשנה וברייתא יש להם להקפיד על לשון נקיה, אבל במילי דעלמא, אין צורך להקפיד על כך.

לכך מביאה הגמרא את הפסוק השני באיוב "וַיְדַעַת שְׁפָתַי פָּרוּר מִלֵּלוֹ" שתמיד יש להקפיד על שפה ברורה ונקיה.

כתב בשערי תשובה (שער השלישי אות ר"ל) לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר (בראשית ז, ח): "ומן הבהמה אשר איננה טהורה", כי בעת ההיא היתה בהמה הטמאה מותרת באכילה, אך לא היתה טהורה לקרבן, על כן נחשב לשון מגונה אם יגנה אדם הדברים אשר הם למאכל אדם.

והנה חייב האדם להזהר שלא יוציא מפיו דבר מגונה, גם כי תביאנו הנחתו לשון מגונה להאריך דבריו ולהרחיב מאמריו, וזה כמו גדר להזהר מנבלות הפה שהיא מן העבירות החמורות!!!

*

ובאמת יש לשאול והלא פעמים רבות אין ספור מוצאים אנו בתורה את המילים טמא, או טמאה, בלא להאריך ולומר בלשון נקיה יותר, הבהמה אשר איננה טהורה, מדוע איפוא לא ראתה התורה צורך לשנות בשאר המקומות את לשונה כפי שאכן נאמר כאן בפסוק?

וכבר הקשה כן ותירץ, בעל המאור בגמרא בפסחים שם וז"ל וטמא דכתב באורייתא איננו לשון מגונה, לפי שצריך הכתוב לומר להזהיר את ישראל ולהפרישם מכל טומאה, וכו' אבל בפרשת המבול שלא בא

הכתוב להזהיר מן הטומאה, אלא להראות מין שבעה ומין שנים, עיקם הכתוב וכו' וכן מה שהביא שם הש"ס קרא "כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור" (דברים כג יא) התם כבר נשנה דינו במקום אחר, לפיכך שינה כאן הכתוב עכ"ל.

והמתיק זאת המגיד מדובנא רבי יעקב קראנץ זצ"ל, כדרכו בקודש בדרך משל.

בעיר אחת התגורר יהודי תלמיד חכם גדול בתורה ובעל יחוס, ובנוסף לכך היה גם עשיר מופלג.

בשכונתו גר יהודי עם הארץ וגס רוח, שביום מן הימים שפר עליו מזלו ונתעשר, יהודי זה נודע יותר בכינויו בפי כל יוסל-בור על שם בורותו וסכלותו מחד, ויהירותו וגסות רוחו מאידך.

יום אחד הגיע לעיר יהודי אורח, ונכנס אל ביתו של התלמיד חכם ושאל על כתובות מעונו של 'יוסל' מי? יוסל-בור סנט בו המשרת, הנה הוא גר בבית שממול...

התלמיד חכם כששמע את הדברים יוצאים מפי משרתו, נזף בו מיד על כך שהעליב את השכן בפני אדם אורח זה, וכינהו בכינוי של גנאי.

לאחר זמן מה, נכנס שדכן אחד אל מעונו של התלמיד חכם, ואמר: השכן העשיר 'יוסל' שלחני, וברצונו להשתדך עם משפחת הרב...

הדברים כמות שהם הוציאו את התלמיד חכם מכליו, מה!!! שאני אשתדך עם יוסל-בור... שיוסל-בור יהיה המחותן שלי, צעק הרב?!!!

ושילח את השדכן מעל פניו בכעס וזעם בלתי מוסווה.

ניגש המשרת אל הרב ושאלו מפני מה בשעה שהוא המשרת כינה את השכן בשם גנאי יוסל-בור גער בו הרב והוכיחו על כך, ולבסוף כשהשדכן הביא את הצעתו להשתדך עימו כינהו הרב באותם כינויי גנאי?

השיב לו על כך התלמיד חכם ואמר: כשבא סתם יהודי לביתו לשאול לכתובתו של השכן, כל הענין לא נגע לנו כלל, ולא היה שום צורך לספר ליהודי זה מהו כינויו של זה, אבל כשמעייזים לבוא אלי ולהציע לפני שאשתדך עם יוסל זה, אני הייתי חייב להכריז ולהודיע מפני מה אין שידוך זה לפי כבודי ושיוסל-בור אינו מחותן בשבילי.

והנמשל אמר המגיד מדובנא זצ"ל כאן בפרשת נח במנין הבהמות שנכנסו לתיבה, הרי שמצד הדין לא חשוב הוא, אילו מהן טהורות היו ואלו מהן היו טמאות, ומשום כך אכן הקפידה התורה לכתוב בלשון נקיה, "ומן הבהמה אשר איננה טהורה".

ברם בכל שאר המקומות בתורה כשמדובר על הרחקת היהודי מאיסור מאכלות אסורות המטמאים ומטמטים את הנפש, שם אין צורך להקפיד על לשון נקיה, וההפוך הוא, חובה הוא להסביר במפורש ולומר בלשון ברורה, "טמא הוא לכם" מפני מה יש להרחיק ולהתרחק מבהמות אלו, אין אלה בשבילך, טמאות הן, ומדבר טמא תרחק.

סיפר הרב זלמן פליטניק זצ"ל רבה של ליברפול-אנגליה (עיר נמל בצפון מערב אנגליה) שהיה נוכח פעם בדרשה שדרש רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד. נגד המשכילים, והתבטא עליהם שהם "טמאים ונבלים".

ולאחר הדרשה ניגש אליו הרב זלמן פליטניק ושאלו על סיבת התבטאותו בלשונות כאלו? הרי אמרו לעולם על יוציא אדם דבר מגונה מפיו.

והשיבו בדברים אלו, שכדי ללמד הלכות, צריכים לפרש להדיא מה טמא ומה טהור, והרי כאן בא לפרש על אנשי בליעל כמה צריכים להתרחק מהם ומדעותיהם הכוזבות, ולכן היה מוכרח להתבטא להדיא בלשונות חריפים, כדי להעמיד את השומעים על חומרת רשעותם (משחת שמן).

(הרב זלמן פליטניק זצ"ל בצעירותו למד בישיבת וואלווין חמש שנים, לימים הוצע לו שידוך את ביתו של ראש ישיבת ראדין רבי משה לדינסקי, ומשום כך זכה גם להתקרב לחפץ חיים, שהרבה להתכתב איתו, ואף שלח אותו ללונדון לאסוף כסף עבור הישיבה בראדין. לאחר כמה שנים הוצע לו להרביץ תורה בעיר ליברפול באנגליה, באותה עת היה רבה של ליברפול הרב איסר יהודה אונטרמן. מי שהיה לימים הרב הראשי לישראל.

כשפתח גיסו רבי נחמן דוד לדינסקי את הישיבה בגייטסד סייע לו רבי זלמן רבות, ואף הצליח לשלוח חלק מתלמידיו, לישיבה שבגייטסד. בנוסף על הרבצת תורה לתלמידים עמל רבי זלמן להרכיב תורה ליהודיה של ליברפול בנועם ובחן.

ביום א' תמוז תש"ז כשנתמנה הרב אונטרמן לרבה של תל אביב, ולימים (ד' ניסן תשכ"ד) לרבה של ארץ ישראל, היה זה טבעי שהתפקיד הפנוי יוצע לרבי זלמן, שכהן כרב העיר במשך שלושים שנה. לעת זקנתו בשנת תשכ"ט עלה לירושלים ושימש ר"מ בישיבת דבר ירושלים ונתבש"ם א' אדר ב' תשד"ם ת.נ.צ.ב.ה. על שמו הוקם כולל בית זלמן בישיבת נחלת דוד בפתח תקוה.)

בספר מאיר עיני ישראל (ע' רנ"ב) מסופר עליו, שהבעלי בתים בעיר ליברפול, לא הסתדרו איתו, כי רוחם ואורח חייהם רחוקים היו מהשקפת התורה, ובמיוחד נשיא הקהילה שהיה עשיר ולא מהחרדים לדבר ה' והרבה להתווכח עם הרב, ומנע ממנו להנהיג את הקהילה כרצונו.

ויהי היום, ואותו נשיא נכנס להרב בדמעות שליט, וזעק רבינו הצילו, בתי התקשרה עם גוי, אנא דבר על לבה שתעזוב אותו ותחזור למורשת אבותיה.

הרב דיבר עמה בתמצית דם לבו, אבל היא היתה אטומה וסתומה לכל רגש קודש, ולא הועיל כלום.

בא אביה בתרעומת להרב פליטניק, למה לא עזרת לי? א"ל שב בני ואספר לך דבר ממורי ורבי החפץ חיים זצ"ל וזה מה שסיפר:

פעם פרצה מגיפה נוראה של מחלת ילדים, וכל יום מתו חללים רבים והמגיפה התפשטה כאש בווערת מעיר לעיר ומכפר לכפר, והיו אובדי עצות, ושוב נודע שיש רופא אחד מומחה שמצא תרופה למחלה והחל לנסוע מעיר לעיר להביא מזור ותרופה לחוליהם.

באחת מנסיעותיו, עבר דרך יער עבות והתנפלו עליו שודדים ושדדו את כספו, ואת כל כלי הרפואה והתרופות השחיתו ואיבדום לגמרי.

כשהגיע לעיר בעירום ובחוסר כל, ראה את כל החולים שחילו וציפו לו, ורוחו נשברה בקרבו שאין בידו להושיעם, ובראש כולם ראה שעומד ראש השודדים עם בנו החולה בידו.

קראו הרופא, והוא נכנס עם בנו, ואחר בדיקה יסודית אמר לשודד, הייתי יכול לרפא את בנך, אבל לפני כמה שעות אירע לי אסון, שגנבים ארבו לי ביער וגנבו לי את כל כלי הרפואה, וכל התרופות שלי, ועד שאוכל להכין תרופה חדשה בנך כבר לא יהיה בין החיים.

מיד קלט השודד שהוא הגנב, והתחיל למרוט את שערו וגעה בככי, אוי לי!!! שוטה שכמותי הרגתי את בני.

סיים החפץ חיים: שגם ברוחניות יש רופאים, והם תלמידי חכמים שיכולים לרפא כל נפש, אבל הם צריכים כלי הרפואה ותרופות, שזה כבוד תלמידי חכמים וכבוד התורה, עד כמה שמכבדים אותם יש בדינו תרופתם, והבנים והבנות הולכים בדרך.

אמר לו רבי זלמן: אנשים כמוך לא די שלא מכבדים את רבני העיר אלא הם עוד מזלזלים ברבני העיר ואומרים עליהם שאין בהם תכלית, ואינם שוים להועיל מאומה, וכך הם מטיפים בבני ביתם חיצוי רעל ושנאה על מורי ההוראה, ובכל הזדמנות הם מבקרים אותם ועושים אותם ללעג ולקלס בעיני בני הבית, והאנשים הללו אינם מבינים שבמעשיהם האלו הם מאבדים את תקוותם האחרונה להצלת בני ביתם מכיליון וטמיעה רוחנית.

כי בבוא היום כשהם נצרכים להגיע לעזרת הרב באיזה ענין, אז הרי אין בני ביתם מוכנים לקבל את תוכחת הרב ודבריו, מאחר שהורגלו כל ימיהם לזלזל בדבריו ולהתייחס אליו כאל חסרי תועלת. ולכך אמר לו הרב למרות שדיברתי עם בתך אבל דברי נפלו על אוזניים אטומות.)

הלשון קולמוס הלב

מספרת הגמרא שם: היו שני תלמידים שישבו לפני רב ולמדו. אחד אמר: יגעתי בסוגיא זו עד שהתעייפתי "כדבר אחר מסנקן" (כחזיר עיף)

והבירו אמר יגעתי בסוגיא זו עד שהתעייפתי "כגדי מסנקן" (כגדי עיף)

ומשום כך אומרת הגמרא רב הפסיק מלדבר עם אותו תלמיד שאמר "דבר אחר מסנקן", משום שדיבר בלשון מגונה.

עוד מספרת הגמרא היו שני תלמידים שישבו לפני הלל. ואחד מהם היה רבן יוחנן בן זכאי. (ויש אומרים ששני התלמידים ישבו לפני רבי. ואחד מהם היה רבי יוחנן)

אחד מהם אמר: מפני מה בוצרין (קוטפים) את הענבים בטהרה, היינו בכלים טהורים, ואין מוסקין (קוטפים) זיתים בטהרה?

ואחד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה, ומוסקין בטומאה, היינו בכלים טמאים?

אמר רבם: מובטח אני, בזה שאמר "אין מוסקין בטהרה" שעתיד להיות מורה הוראה בישראל. מפני שדיבר בלשון נקיה.

ולא היה ימים מועטים, עד שהורה הוראה בישראל!

עוד מסופר בגמרא שם: היו שלשה כהנים שהיו במקדש. אחד אמר לחביריו: קיבלתי מלחם הפנים, כמות מועטת כפול. ואחד אמר: קיבלתי כזית מהלחם.

והשלישי אמר: קיבלתי מעט לחם, כזנב הלטאה.

מכיון שדיבר בלשון שאינה נקיה על לחם הפנים, שאמר "כזנב הלטאה", החליטו לבדוק את יחוסו, והתברר שיש בו שמץ פסול בכהונה, ונתברר שהיה כהן חלל.

ביאור אחר אומרת הגמרא, שבאמת לא היה כהן חלל, ומכל מקום העבירו אותו שלא יעבוד יותר בבית המקדש, מפני שראו בו שהוא גס רוח ומבזה קדשי שמים. לפיכך, אינו ראוי לשמש. וכעין מה שאמרו, כל כהן שאינו מודה בכל עבודות הכהונה שנצטוו עליהם משמים, אינו נוטל חלק בחלוקת קדשים.

רואים אנו מהגמרא שצורת הדיבור מלמדת על האדם הנוהר שלא להוציא מפיו דבר מגונה, ואפילו אם אין זו אלא מילה כגון טומאה שמצד עצמה אין בה ניבול פה, מכל מקום צורת הדיבור מעיד עליו כי עתיד הוא להיות מורה הוראה בישראל, כיון שדיבור בלשון נקיה מעיד על הטוהר הפנימי של האדם, ואילו המשתמש בלשון מגונה אומר הדבר דרשני, יש לחשוש על פנימיותו וכפי שנתברר בכהן ההוא שנמצא בו שמץ פסול.

בפרשת תולדות התורה מספרת על יעקב אבינו שהלך במצות אימו לקחת את הברכות מיצחק אביו כתוב שם (בראשית כז כב) וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֵּל הַקֵּל יַעֲקֹב וְהַיְדִים יְדֵי עֵשָׂו:

כתוב ברש"י קול יעקב - שמדבר בלשון תחנונים (פסוק יט) קום נא, אבל עשו בלשון קנטוריא דבר (פסוק לא) יקום אבי:

מובא בשפתי חכמים וברשב"ם שם, שלפי שהיו תאומים, היה קולם שווה, לכן רק מסגנון הדיבור של יעקב, שדיבר בלשון תחנונים ניכר שזה יעקב. לכן אמר יעקב לאמו "אולי ימושינו אבי" אבל לא פחד שירגיש בו מחמת קולו, כיון שהיה קולם שווה.

וצריך ביאור מדוע יעקב לא שינה את סגנון לשונו לדבר בלשון תחנונים לסגנון לשון עשו, שהיה מדבר בלשון קנטוריא? והרי עשה יעקב השתדלות שאביו לא יבחין בו שהוא יעקב על יד זה שלבש את בגדי עשיו, ואם כן מדוע כאן גבי סגנון הלשון חיסר בהשתדלות?

אבל לפי הנכתב לעיל הדבר מובן, כיון שהדיבור הוא קולמוס הלב, הדיבור מבטא את הפנימיות של האדם, זהו דבר רוחני שאי אפשר לשנות, להתחפש בחיצוניות לעשו יכל יעקב, אבל לשנות את הפנימיות שלו להיות כעשו לא יכל יעקב.

וכמו שכתב רבינו בחיי בתחילת פרשת בהר, שהדיבור באדם, מגלה מצפוני המחשבה, כמו שאמרו חכמי המוסר הלשון קולמוס הלב ע"כ. ובספרו חובות הלבבות (שער הבחינה פ"ה עמ' קס"ט) גם כתב כן וז"ל: גם התבונן במה שהטיב ה' בו לאדם בהגיון ומעריך הדבור, אשר בו יסביר מה שבלבו ומצפונו, ובו יבין מזולתו, והלשון עט הלב, ותורגמן הנפש ושליח המצפון.

ופירש שם ב'טוב הלבנון': 'שליח המצפון' שליח להגיד הצפון והנסתר בלבו.

כמו שהעט, הוא המכשיר דרכו יוצאת הכתיבה מן הכח אל הפועל, כך הכלי שמבטא את מחשבות האדם, את לבו, הוא הלשון.

כמו שמסופר על חסיד אחד שהלך עם תלמידיו וראה נבלת כלב מסרחת, אמרו התלמידים כמה רע ריחה של נבלה זו, אמר החסיד וכמה לבנות שיניה.

כולם ראו אותה תמונה, אך התגובות היו שונות, מצד אחד תלמידיו ראו את הרע שבדבר, ומאידך הוא ראה את הטוב שבה.

עובדא זו מוכיחה שתגובות האדם אינן חיצוניות בלבד, הן יותר מסתם מילים מן השפה ולחוק, טמון בהן משהו עמוק יותר, מהותי יותר, הדבור הנו הכלי הצנור דרכו מתבטאת מהות הנפש של האדם.

ידוע כי יש הבדל בין נפש אדם אחד לבין זו של רעהו, הדבור מבטא את הנפש, מי שמתבטא בצורה של כמה לבנות שיניה זה מי שנפשו תרה ומחפשת לראות את הטוב, והמתבטא באופן של כמה רע ריחה... הוא זה אשר נפשו מחפשת את הרע שבדבר.

כתב הרמח"ל (מסלת ישרים פכ"ב) ביסודות מדת הענוה, כי אחד מחלקי הענוה במעשה, תלוי בדבורו של האדם, ולכן צריך שיהיו דבריו, דברי כבוד ולא דברי בזיון.

ומביא שם את דברי הגמרא (יומא פו.) מי שקורא ושונה, ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו? אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו. ע"כ.

ולכאורה מנין לנו שפלוני זה שלומד תורה מקולקלין ומכוערין מעשיו?

הביאור הוא, כי מה שמבטא האדם בלשונו הוא תוצאה ממה שמונח במחשבתו ובלבו, הדיבור מגלה על פנמיות הלב, לכן גם אם הוא תלמיד חכם שקרא ושנה, אם סגנון הדיבור שלו אינו מתאים ללומד תורה, הלכה היא בידוע כי מקולקלין מעשיו ומכוערין דרכיו, שרואים אנו בחוש שאיש זה למד תורה הרבה אבל מעשיו מקולקלין ומכוערין.

המהר"ל בספרו (גבורת ה' עמוד קי"ב) כתב: כי הדיבור הוא הכח המשתף בין הגוף לנשמה, וללא נשמה שכלית, לא היה אפשר לדבר, כי התינוק שאין לו שכל אינו מדבר, וכן הבהמה יש לה כלי דיבור ואין בה דבור, כי הבהמה אין לה נשמה שכלית, ורק ע"י נשמה שכלית יש דיבור עי"ש.

וככל שהדיבור עדין יותר, מוכח בעליל שהנשמה השכלית דקה יותר, כי הדיבור הוא מהות כל האדם, כמו שתירגם אונקלוס "וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" (בראשית ב' ז') והוה לרוח ממללא, והחוטא בניבול פה הוא חוטא בדבר אשר הוא כל מהות האדם.

וכך כותב הרב דסלר זצ"ל בספרו מכתב מאליהו (כרך ד' עמ' 220) וז"ל: כי דקות הבחנת העדינות שבדיבור, באה ממקור פנימי שבנפש, והיינו מכח הדוחה את הטומאה שבעומק פנימיות הלב, והרוצה לעלות במעלות התורה, עליו לשמור בכל כחו על עדינות זו.

נקודת המפגש של הנשמה והגוף, הוא בכח הדיבור, בלא נשמה אין אפשרות לדבר, אך מאידך, הדיבור נזקק לאיברים גשמיים כדי לבצעו.

נתאר לעצמנו מה היה קורה לו היתה הבהמה יכולה לדבר כיצד היתה מבקשת שתייה? נוסח א' אנא ממך אשמח מאוד אם תשקני מעט מים. נוסח ב' בא לי לשתות, תביא לי מיד!!! אגואיסט תתבייש לך!!! ועוד כמה מילות גנאי שאין ראוי להזכיר, כשהאדם איננו מעדן את דיבורו באופן טבעי, ידבר די קרוב לבהמה מדברת, משום שזוהי נקודת המפגש בין הגוף הבהמי לנשמה המלאכית, הגוף דורש שהדיבור ייעשה בשפה זולה בוטה אגרסיבית וגסה, והנשמה שהיא חלק אלו-ה ממעל תובעת שהדיבור יהיה עדין יותר נקי יותר טהור יותר.

ואם יש את נפשך לדעת מה מתרחש בפנימיותו של בן אדם, תקשיב לדיבורו, וכך אמר רבינו יונה נאמר: "מִצְרָף לְפָסֶף וְכוּר לְזָהָב וְאִישׁ לְפִי מְהַלְלוֹ" (משלי כ"ז כ"א) פירושו: מעלות האדם לפי מה שיהלל, אם הוא משבח המעשים הטובים, והחכמים והצדיקים, תדע ובחנת כי איש טוב הוא, ושרש הצדק נמצא בו, כי לא ימצא את לבו רק לשבח את הטוב והטובים תמיד בכל דבריו, ולגנות העבירות ולהבזות בעליהן, ואם יתכן כי יש בידו עונות נסתרים, אבל מאוהבי הצדק הוא, ולו שרש בבחירה, והוא מעדת מכבדי ה', והמשבח מעשים מגונים או מהלל רשעים, הוא הרשע הגמור והמחלל את עבודת השי"ת (שערי תשובה השער השלישי סי' קמ"ח).

מסופר על רבי אריה לויין שהלך פעם עם אשתו לרופא, ואמר לו הרגל של אשתי כואבת לנו. התבטאות זו מוכיחה על הלב הטהור שחש ר' אריה בכאבו של הזולת, בשיגרת לשונו הוא ביטא את רגשותיו הפנימיים ביותר, כי הלשון הוא קולמוס הלב.

מסופר על עני אחד מקבץ נדבות שנכנס לאחד הרבנים ואותו רב שוחח עמו מעט, והעני סיפר לו שהוא היה בצרפת וסיפר לו מעט על צרפת ובסיום הדברים הוציא הרב מכיסו סכום בסף גדול ונתן לאותו עני.

למחרת פגש העני את חברו שגם כן מקבץ נדבות והוא סיפר לו שדיבר עם רב פלוני על צרפת ואותו רב נתן לו סכום

כסף גדול כדאי לך ג"כ ללכת לאותו רב כי גם אתה היית בצרפת וכנראה אותו רב אוהב לשמוע סיפורים על צרפת והוא יתן גם לך סכום כסף גדול.

שמח העני השני ונכנס גם כן לאותו רב והתחיל לספר לו סיפורים על צרפת, והוא רואה שהרב מחכה שהוא יגמור לדבר, ובסופו של דבר הוציא הרב מטבע קטנה ונתן לעני ושלה אותו.

שאל אותו העני חברי סיפר לי שהרב נתן לו סכום כסף גדול ומדוע לי נותן הרב מטבע קטנה?

השיב לו הרב חברך סיפר לי שהוא היה בצרפת, והוא אמר לי תדע כבוד הרב שהיהדות פורחת שם, יש שם בתי כנסיות ובתי מדרשות וכוללים ושיעורי תורה ומקוואות, מזה הבנתי היכן הוא הסתובב כשהוא היה בצרפת, אמרתי לעצמי אם זה מה שהוא מספר מצרפת למרות שהיא מדינה של גויים כנראה שהוא אדם צדיק ורוחני לכן נתתי לו סכום כסף גדול.

אבל אתה סיפרת לי על כל הפריצות והתאוות של צרפת, והבנתי ממך היכן אתה הסתובבת כאשר היית שם, ואם זהו דרגתך הרוחנית וכי אני צריך לתמוך בך ביד רחבה כאשר יש עניים מהוגנים ממך?!?! (עיין אור לציון חכמה ומוסר עמ' כ"ז)

הפה הוא ככלי שרת

החפץ חיים זצ"ל היה משנן תדיר את הפסוק הנ"ל האמור ביצירת האדם "וַיִּצְרָא יי' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה": ומשמעות המושג "נפש חיה" התפרשה בתרגומו של אונקלוס דהיינו רוח ממללא, נמצא שהדיבור האנושי, הוא אחד הביטויים הבולטים של צלם האלוקים הטבוע באדם, ועל כן חלילה לזלזל בו ולהשתמש בו שימוש בלתי מכובד.

הבה ונתבונן הנה אמרו חז"ל "כל תלמיד חכם שנמצא רבב (כתם שומן דבר מאוס) על בגדו חייב מיתה. ואם כן קל וחומר אם על הבגד החיצוני יש להקפיד לבל ימצא בו רבב, קל וחומר שיש להפקיד

בשבע עינים על הדיבור שהוא הביטוי של הצלם האלוקי לבל יהיה בו רבב או כתם מגונה כלשהו.

ידוע מה שכתב הגר"א באגרתו הידועה, אבל העיקר לזכות לעולם הבא בשמירת פיו וזהו יותר מכל התורה והמעשים כי הפה קודש קדשים.

לאור זאת, כלום יש צורך לבאר שבכלי שרת שהוא קודש קדשים, בשום פנים אין להשתמש לצרכים שאינם מכובדים.

מכאן גם יובנו היטב הדברים שנאמרו בתלמוד הירושלמי (ברכות פרק א הלכה ב) משמו של ר' שמעון בר יוחאי שהיה אומר שאילו הוא היה בעת מתן התורה בהר סיני היה מבקש מהקב"ה שיינתנו לו שני פיות, האחד לדבר בו דברי תורה והשני לשיחות חולין. אלא שלאחר מכן נמלך בדבר, ואמר שיצירה כזאת אינה כדאית שהרי מה עכשיו שאין לנו אלא פה אחד קשה להינצל מלשון הרע, כל שכן אילו היו לנו שני פיות.

כותב על כך רבינו יונה (אבות א יז) מה כוונת רבי שמעון בן גמליאל "לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה" אם זה על דיבור של איסורים כגון לשון הרע ורכילות מה צורך יש להזהיר בזה, הרי כל שומר נפשו ירחק מזה, אלא כוונת רשב"ג אפילו בדבור שאין לאדם נזק בו כלל, וכלו ריוח, כמי שמדבר בעסקיו ובצורך גופו, ובצורך פרנסתו, צריך למעט בדבור, ושלא יאריך בו אך כדי סיפוקו, ואין צריך לומר בדבר של הבל ושאינו מעלה ולא מוריד שאין לאדם לזכרו כלל.

וכותב רבינו יונה, שזה כוונת רשב"י שהיה מבקש שיהיה לו שני פיות, השאיפה להיברא עם פה כפול נבע מהרצון שלא ידבר בפה אחד אלא דברי תורה ודברי שכל ולא דברי הבל העולם, שהיו החכמים הקדושים עושים עצמם ככלי שרת שאין משתמשים בהם דברים של חול.

אמרו רבותינו בגמרא (עבודה זרה יט:) אמר רב המנונא אמר רב: שאפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד.

ופירש רש"י שיחת חולין – של חכמים צריכה תלמוד, כדי להתלמד לדבר בלשונם שהוא בלשון נקיה ועושר ומרפא.

ומאידך מצינו בגמרא (חגיגה טו) על אלישע בן אבויה רבו של רבי מאיר בעל הנס שהיתה מעלתו כמו תנא, ולמרות כל גדולתו, יצא לתרבות רעה מדוע? אומרת הגמרא: זמר יווני לא פסק מפומיה, כלומר שירים בשפה היוונית, וניגונים שלא בקדושה, לא פסקו מפיו.

מסופר על בחור שחלה במחלה פנימית מסובכת, רופאיו העמידו בפני הוריו שתי דרכי טיפול לבחירתם.

טיפול שבמהלכו ייתכן מצב שהרופאים יאלצו לפגוע בקנה, וכתוצאה מכך הוא לא יוכל לדבר כל חייו.

דרך נוספת הייתה טיפול שבמהלכו ייתכן שייאלצו לפגוע בוושט, וכתוצאה מכך הבחור לא יוכל לאכול כאחד האדם כל חייו.

ההורים היו בדילמה נוראה להחליט על איזו פעולה עלול בנם לוותר על הדיבור או על האכילה? והם הלכו להיוועץ עם הסטייפלר.

אמר להם הסטייפלר זצ"ל על הדיבור נכתב רוח ממללא כך שהדיבור הינו חלק קדוש ביותר, המבדיל את בני האדם מן הבהמות, לכן שיבחרו בטיפול בו קיים סיכון על הוושט.

ההורים חזרו אל בית החולים והודיעו לרופאים את התשובה אשר ענה להם הסטייפלר.

בסיום הניתוח יצאו הרופאים מהחדר והודיעו בהתרגשות להורים המתוחים כי בצורה הזו של הניתוח, גם הוושט ניצל ולא נגרמה לו כל פגיעה.

מסופר על הרבנית קרליץ ע"ה אשת רבי ניסים קרליץ זצ"ל שהקפידה על כך מאוד וסיפרה על האמא שלה הרבנית קופשיץ שהיתה נכדתה של רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל

שהיתה אומרת שצריך לדבר בלשון נקיה, אם למשל צריך לכעוס על ילד, להקפיד לא להשתמש במילים לא ראויות, לומר למשל "זיי געזונט און שטארק" "תהיה בריא וחזק למה עשית כך"

וכן אמו של רבי ניסים קרליץ שהיתה אחותו של החזון איש אמרה: שאצלם בבית הקפידו מאוד על לשון נקיה, אם רצו לומר צלחת מלוכלכת, אמרו צלחת לא נקיה, לא אמרו גנב אלא אמרו לקח בלי רשות, לא אמרו אתה שקרן, אלא אמרו אמרת לא נכון.

וכך מסופר בספר פאר הדור (ח"ג עמ' כ') על החזון איש שהיה איסטניס מופלג בקפידתו על נקיון הדבור, בורר היה בניבים כל בטווי במאזני זהב, לשון נקיה נחשבה לגביו כסייג לקדושה.

וכאשר שמע אדם אחד אומר לחברו שקר דברך, הוכיחו על פניו לא כך אומרים, אלא דברך אינם אמת.

סיפר הרב ברוך גריינמן שליט"א פעם נכנס כלב לחצרו של החזון איש, והורה לאחד מבני הבית להוציאו, ואמר לו הוצא את הכ"ף למ"ד ב"ת מהחצר, ובעדינות נפשו לא הוציא התיבה מפיו.

מסופר על רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל הרחוב הנקרא ע"ש הרב שך בבני ברק היה נקרא קודם לכן ע"ש של אחד מפושעי ישראל (הרצל שר"י) והרב הקפיד תמיד לא להוציא מפיו את שמו של אותו רשע. לכך כשהיה צריך להזכיר את הרחוב, נתן סימן כדי שיבינו שכוונתו לרחוב זה.

וידוע שהאדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זצ"ל היה גר ברחוב 'אחד העם' בתל אביב, (שמו של אחד העם היה אשר גינזבורג שר"י שנה ופירש, כופר בתורת משה מראשי הציונות) ולא רצה להוציא מפיו את שמו, ולכן כשהיה צריך להזכיר את שם הרחוב היה אומר 'כמעט שכב' על שם הפסוק: 'וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה זֹאת עָשִׂיתָ

לנו כמעט שכב אחד העם" (בראשית כו י) וגם כשהיה שולח מכתב היה כותב "רחוב כמעט שכב". וכמו כן מסופר על הצדיק רבי אברהם הררי רפול זצ"ל שהיה סולד מלהזכיר את שם הרחוב הנ"ל והיה אומר "רחוב כמעט שכב".

גם הרב מבריסק (הגרי"ז) זצ"ל היה מקפיד שלא להוציא מפיו שמות של רחובות שנקראו על שם רשעים.

סיפר רבי אריה אלישיב על סבו הגרי"ש אלישיב זצ"ל, היו הרבה דברים שנתבקשתי להביאם לפני הרב, והייתי דוחה אותם ליום שישי כיון שבאמצע השבוע היה קשה יותר למצוא את הרגעים מתי אפשר להפריע לרב בשאלות כאלו או אחרות.

ביום שישי הייתי מרגיש יותר נח, לעלות את אותם שאלות והיה קשוב יותר לשאלות.

פעם באתי אליו ביום שישי וקיבל את פני בשאלה מה חדש? כמובן שלא היה בכוונתו בשאלתו בכדי לדעת מה חדש, אלא להאיר לי פנים, באופן שכזה סיפרתי לו כי בימים אלו הארץ רועשת שתפסו יהודי חרדי בגניבה מהמדינה, וכלשוני באידיש 'גיגנבעט'. הרב הקשיב לדברי והגיב בחיוך, ובארשת חשיבות "אה אגרויסע נייעס..." ומיד עברתי לעניינים אחרים ולשאלות שנתבקשתי להעביר.

באותו יום שישי הנ"ל לאחר כשעה אומר לי בחיוך 'גילקחונט' לא הבנתי מה הוא אומר, ושאלתיו לכוונתו? והוא אומר לי בשנית בחיוך גדול 'גילקחונט' ושוב לא הבנתי, ואז הוא אמר לי בשלישית כשכולו מחיוך והבנתי, חזר בהדגשה ג-י-ל-ק-ח-ו-נ-ט כלומר: לא אומרים שההוא 'גנב מהמדינה' אומרים 'לקח מהמדינה' כאומר שמור על לשון נקיה, אין מילה כזו על בן אדם ולכך הקפיד הרב ולא חזר על המילה 'גיגנבעט' אלא 'גילקחונט'.

כשספרתי מעשה זה לפני כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א נהנה מאד מעצם ההברקה, בהמצאת המילה החדשה באידיש.

ועוד סיפר רבי אריה הנ"ל למרות שישב הרב אלישיב בבית הדין, ומטבע הדברים התגלגלו לפתחו סיפורים הכי נוראים שיכולים להיות,

למרות שנכנסו לדון לפניו על סיפורים לא נקיים ביותר, היה לו טהרה ענקית ונקיות מופלגת בלשונו.

כך גם בשעת השיעור, כשלמדו סוגיות שהיו שטענו כי אין לבחורים ללמוד סוגיות אלו, מכל מקום היה יושב ומסביר באופן מיוחד, שכל אחד היה מבין לפי מה שהיה צריך להבין.

פעם אחרי שיעור אמר לי ראש ישיבה חסידית, זה דבר מדהים לראות איך יושבים כאן בחורים, יושבים כאן אברכים, וגם ילדים, והרב לומד סוגיא, שיהיו שיאמרו שלא כדאי שבחורים ישבו כאן, אבל הרב יושב ומסביר את הסוגיא כלשונו, באופן שהאברכים מבינים מה שהם מבינים, והבחורים הבינו מה שהם הבינו.

ובאמת כך שמעתי מהרב זצ"ל שאמר, שאין דבר כזה תורה זו רק לאברכים וכד' אפשר ללמוד עם בחורים הכל, אלא שתלוי באיזה אופן יצורה אומרים את הדברים.

ובאותו ענין יש לציין מה שסיפר הרב שמואל סרויה שליט"א מעשה שסיפר לי ראש ישיבת אופקים הרב יעקב הורוביץ זצ"ל. בהיותו צעיר, כשלמד בישיבת הנגב, באותם הימים לא היה מוצא חן בעיניו ובעיני כמה בחורים הקשר והכבוד הגדול שרחש רבי יששכר מאיר לבבא סאלי זיע"א שבעיניהם לא היה כי אם עוד 'בבא' יהודי ממרוקו ותו לא.

אשר על כן החליטו לעלות ולדבר עמו בלימוד בש"ס, על מנת לראות ולהראות שלא מדובר בתלמיד חכם.

ואכן הנ"ל יחד עם אותם בחורים הכינו עצמם כמה ימים בכמה מקומות וסוגיות שונות בכל אחד מסדרי הש"ס, ועלו לדבר עם הבבא סאלי זיע"א.

יצאנו מאותו מעמד מספר הרב הורביץ בפחי נפש, כאשר נוכחנו לראות את גדלותו של בבא סאלי, ונפעמו על מיעוט השגתנו בלימוד ביחס אליו.

אגב זאת סיפר הרב, כאשר התחלנו לדבר עם בבא סאלי בסדר נשים, היה זה לפלא שהרב לא הגיב ולא ענה דבר, והיה נראה שכאילו לא ידע מסדר זה, אלא שבצאתנו עוזרו של הרב, רבי אליהו אלפסי ניגש בהוראת הרב לומר לנו, שמה שלא ענה בסדר זה, מחמת שקבלה בידם מהשיבה בתאפילאלת, לא לדבר עם בחורים רווקים בסדר נשים.

על האדמו"ר מערלוי מסופר, כשהיה צריך לומר תיבת כגון תיבת ממזר היה אומר פסול, ובמקום חזיר היה אומר דבר אחר, דירה סרוחה – דירה שאינה טובה. ואלו לגנאי – ואלו שלא לשבח. מת – בר מינן. זנב – קצה. וכדומה הרבה מאד לאין שיעור

מסופר על אשתו של רבי ישעיה מקרסטיר, שהקפידה מאד לדבר בלשון נקיה, לסינר שהיו קוראים בימיה 'שירציל' (באידיש) היא קראה 'פרטוך' משום ששירציל דומה למילה שרץ, ו'פרטוך' דומה למילה 'פארט דאך' שהוא מלשון יראה. את כובע הנשים שבימיה נקרא 'הלבין' היא כינתה בשם אחר, משום שהמילה 'הלבין' היא אותיות 'נבילה' עד כדי כך הקפידה על נקיון הדבור.

על האדמו"ר רבי חיים מאיר מויזניץ זיע"א מסופר, שפעם עמדו קהל רב, אמר הגבאי לכו לצד אחר, אמר לו האדמו"ר תגיד לכו הצידה, ולא לכו לצד אחר, כי אין זה לשון נקיה, שהרי יש משמעות בדברים האלו כאילו אמר חלילה לכו לסטרא אחרא.

וכמו כן סיפרו על הכתב סופר שהקפיד באמירת מי שברך לחולה, שלא לומר הוא יברך את החולה, אלא הוא יברך את פלוני בן פלוני בלי להזכיר תיבת החולה.

מסופר על האדמו"ר מויזניץ בעל הישועות משה זיע"א מעשה שהיה שנכנס אחד מהחסידים לכ"ק האדמו"ר והתלונן על נשואין שעשה לאחד מילדיו, ונתברר כי טעה והוטעה, אחר שתיאר את גודל הטרגדיה והצרה שנקלע אליה בטעות, אמר לאדמו"ר כי רוצה להודיע לצד השני להתכונן להליכי גירושין.

האדמו"ר ענה לו אני רואה שאתה כבר מבין טוב מה צריך לעשות.

הלה קידם את הענין באמרו שהרבי הורה ללכת לגירושין, הצד השני בא אל הרבי לברר ולשמוע מפ"ק האם נכון הדבר והאם הרבי הורה כן?

אח"כ התאונן הרבי בפני המשב"ק מדוע אומרים בשמי דברים שלא אמרתי? והרי מעולם לא הוצאתי מפי מילה זו, (גירושין) רק בעת הלימוד.

רבי מאיר קרליץ זצ"ל אחיו הגדול של החזון איש זצ"ל שהיה מראשי ועד החינוך של מערכת החינוך החרדי בימים שלפני קום המדינה, פעם הדגים לפני המורים, כיצד צריך מורה חרדי ללמד לימודי חול.

בין השאר אמר, שקיים שוני בין צורת ההוראה של מורה חילוני הבא ללמד ילדים את לוח הכפל, לדרך ההוראה של מורה חרדי בתחום זה.

המורה החילוני יציג לפני התלמיד הדרך את התרגיל הבא: לסוס יש ארבע רגליים כמה רגליים לארבע סוסים?

אולם המורה החרדי ינסח את שאלתו, בטלית יש ארבע ציציות כמה ציציות יהיו בארבע טליתות?

אכן לזאת ייקרא שימוש בלשון נקיה ההולמת תלמידי חכמים.

מוציא רבה הוא כסיל

מביאה הגמרא (שם) כמה מעשים שחכמים לא רצו לספר דברים לא טובים.

מספרת הגמרא רב כהנא חלה, שלחו החכמים את רבי יהושע בר רב אידי לראות מה מצבו של רב כהנא.

כשהגיע רבי יהושע ראה שכבר נפטר רב כהנא.

רבי יהושע עשה קריעה בבגדו, והפך את הקרע לאחוריו, כדי שלא יבהלו החכמים כשיראו בפתאומיות את הקרע, ויבינו שרב כהנא מת.

כשהגיע רבי יהושע לפני החכמים, ראו שהוא בוכה. שאלו אותו האם רב כהנא נפטר?

אמר להם: אתם מעצמכם הבנתם כך, אני לא אמרתי לכם את הבשורה הזאת כי כתיב "ומוצא דָּבָהּ הוּא כְּסִיל": (משלי י יח)

עוד מספרת הגמרא: 'יוחנן חקוקאה' יצא לסייר בכפרים לבדוק את התבואות.

כשחזר, שאלו אותו: מה מצב החיטים האם הם בשלות וראויות?

אמר להם: השעורים יפות מאוד וטובות. ומתוך דבריו השתמע שהחיטין לא נעשו יפות, אך הוא לא רצה לומר זאת בפירוש, כדי שלא להוציא דבר רע מפיו.

אמרו לו: אנחנו שואלים אותך על החיטים שזה מאכל בני אדם ואתה משיב לנו על השעורים שהם מאכל בהמה? צא ובשר על כך לסוסים ולחמורים שזה מאכלם, כמ"ש: "וְהַשְּׂעִרִים וְהַתְּבֵן לְסוּסִים וְלָרְכָשׁ" (מלכים א ה ח)

שואלת הגמרא, כיצד היה יכול לומר אחרת, מבלי שיוציא דבר גרוע מפיו?

מתרצת הגמרא, שהיה יכול לומר "אשתקד נעשו חיטין יפות". ומתוך כך יבינו שהשנה לא נעשו החיטין יפות. או שהיה יכול לומר "עדשים נעשו יפות", שעדשים הם מאכל אדם, ולא היה צריך לדבר על מאכל בהמה.

הגמרא מספרת על רב, שהיה בן אחיו של רבי חייא, וגם בן אחותו. (אביו של רב, 'אייבו' היה אחיו של רבי חייא מאבא, ואמו של רב, היתה אחותו של רבי חייא מאמא)

כאשר עלה רב מבבל לארץ ישראל, והגיע אל רבי חייא, שאל אותו רבי חייא: האם 'אייבו' אביך עדיין חי?

אמר לו רב: וכי אמא קיימת? כלומר, עד שאתה שואלני על אבי, יש לך לשאול על אמי, שאף היא אחותך. ורמזו לו בכך שאביו מת. ולא רצה לומר לו בפירוש, משום "מוציא דבה הוא כסיל".

ושוב אמר לו רבי חייא: אחותי, האם היא עדיין חיה?

אמר ליה רב: וכי 'אייבו' קיים, עד שאתה שואלני על אמי? ושוב רמזו לו שאף אמו מתה. ולא רצה לומר לו בפירוש, משום "מוציא דבה הוא כסיל"

גיבול פה

בפרשת דברים התורה אומרת: "וַיֹּאמֶר יי' אֵלַי אֶל תִּצְרֶה אֶת מוֹאָב וְאֶל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתֶן לָךְ מֵאֶרְצוֹ יִרְשָׁה כִּי לְבָנַי לוֹט נִתְּתִי אֶת עַר יִרְשָׁה". (דברים ב ט)

ובפסוק יט כתיב "וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל תִּצְרֶם וְאֶל תִּתְגַּר בָּם כִּי לֹא אֶתֶן מֵאֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן לָךְ יִרְשָׁה כִּי לְבָנַי לוֹט נִתְּתִיהָ יִרְשָׁה".

אם נתבונן נראה, שיש חילוק בין ארץ עמון לארץ מואב, אצל מואב כתוב בפסוק ט' "אֶל תִּצְרֶה אֶת מוֹאָב וְאֶל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה" שרק מלחמה אסור לעשות איתם, אבל להכנס ולבוזז אותם מותר.

ואילו אצל בני עמון כתוב בפסוק י"ט "וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל תִּצְרֶם וְאֶל תִּתְגַּר בָּם" משמע שום גירוי, ומדוע ההבדל הזה בין עמון למואב, הרי שניהם ירשו את ארצם מאברהם אבינו?

כאשר שהו לוט ובנותיו במערה וחשבו שהעולם הושמד כמו בדור המבול, רצו להביא לקיום המין האנושי כמו שהיה אצל נח ששרד והקים עולם חדש, לכן נשאו לאביהן.

ועל כך אמרו רבותינו בגמרא (בבא קמא ל"ח: הוריות י:): אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה אפילו שכר שיחה נאה דאילו בכורה שקראה לבנה בשם 'מואב' פירש"י לשון פריצות שהוא מאביה, אמר לו הקב"ה למשה אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה, רק מלחמה נצטוו ישראל שלא להילחם איתם, אבל מייראים היו אותם, ונראים להם כשהם מזויינים, לפיכך כתוב 'ויגר

מואב מפני העם' שהיו שוללים ובוזזים אותם. וכן מותר היה לישראל להשתעבד בהם להביא לעם ישראל מים ומזון.

והבת הצעירה שקרה לבנה בלשון נקיה 'בן עמי' אמר לו הקב"ה למשה אל תצורם ואל תתגר במ כלל, ואסור להשתעבד בהם ולא להפחידם ולהתגרות בהם, וכל זאת בזכות הדיבור בלשון נקיה שדיברה.

וכתב על כך בספר מעין גנים, ואין לשאול איזה שכר יש לאמא של עמון, הרי השכר היה רק לבני בניה?

משום שכבר מפורש ברש"י פרשת חוקת על הפסוק "וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלֹאֲבֹתֵינוּ" (במדבר כ' ט"ו) ולאבותינו - מכאן שהאבות מצטערים בקבר, כשפורענות באה על ישראל: מפורש שם שגם אברהם יצחק ויעקב הצטערו בזמן גלות מצרים.

כך גם אמא של מואב, הצטערה באשר מואב סבלו מהמצב שעם ישראל השתעבדו בהם ובוזזו אותם, אבל לאמא של עמון, נמנע הסבל הזה בשכר שהיא דברה בלשון יותר נקיה.

הרי לנו עד כמה חשוב לדבר בלשון נקיה, ולא לדבר בלשון של פריצות, אדם יכול למנוע בזכות זה מעצמו צער גם לאחר כמה מאות שנים, ולהציל עי"ז את זרעו אחריו מצער.

אומרת הגמרא (שבת לג.) בעון נבלות פה צרות רבות, וגזירות קשות מתחדשות, ובחורי שונאי ישראל מתים, יתומים ואלמנות צועקין ואינן נענין, שנאמר: "עַל כֵּן עַל בְּחֹרֵיו לֹא יִשְׁמַח אֲדֹנָי וְאֵת יִתְמֵיו וְאֵת אֲלֻמְנָתָיו לֹא יִרְחֵם כִּי כָּלֹ חֲנָף וּמְרַע וְכָל פֶּה דֹבֵר נְבֻלָּה בְּכָל זֹאת לֹא שָׁב אָפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה" (ישעיה ט טז).

שואלת הגמרא מה הכוונה ועוד ידו נטויה? אמר רבי חנן בר רבא: הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה, אלא כל המנבל פיו אפילו חותמין עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה - הופכין עליו לרעה.

אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא: כל המנבל את פיו - מעמיקין לו גיהנם, שנאמר: "שׁוֹחָה עֲמָקָה פִּי זְרוֹת (משלי כב יד).

בספר בן יהוידע כתב להקשות איזה צער נוסף בזה שמעמיקין לו את גיהנם הרי בין כך הוא נמצא כבר בגיהנם? ומה ההפרש שיש בזה?

ותירץ: כי לפעמים מוליכין את נשמות צדיקים על פתח גיהנם כדי למשוך משם נשמות להוציאם, ולכן אלו הנידונים שם, אפילו שלא מוציאים אותם, אבל יש להם נחת רוח והנאה מנשמת הצדיק העוברת כנגדם, כמו אדם שיושב בחוץ והשמש קופחת על ראשו, שאם יעמוד אדם כנגדו מעט ויהיה עליו צל לפי שעה יהנה ממנו, וכן אם ינשב איזה רוח טוב לפי שעה יהנה.

כמו כן הרשעים נהנים ממה שעובר הצדיק, אבל זה שמעמיקין לו גיהנם הוא מתרחק הרבה מפתח הגיהנם, ואין מגיע לו הנאה מצד העברת נפשות הצדיקים על פתח גיהנם.

הרב שך ביאר בשם רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שאדם מתרגל לכל דבר וגם לעונשי גיהנם אדם מתרגל, לכן כדי שלא יתרגל, מעמיקין לו את גיהנם, דוחפים אותו יותר ויותר ומחדשים לו את עונשי גיהנם להכביד עליו את העונש.

רב נחמן בר יצחק אמר: אף שומע ושותק, שנאמר "זעום יי' יפל שם" (משלי שם).

כאשר ארעה תאונה מחרידה בה נספו כמה אברכים צעירים, צטט הרב שך זצ"ל את הגמרא הנ"ל וסיפר שבשעתו פגעה יד ה' בעיר פינסק ונפטרו אברכים צעירים בזה אחר זה, תלו בני הקהלה את הקללה בפוחז אחד שהשחית נפש בני הנער בלשונו הקלוקלת ונבל פיו להחריד.

חשבו להפגין ליד ביתו, אך התיראו הואיל ומקורב היה לשלטונות ולא נרתע ממסירה והלשנה.

החליטו שלא יפגינו בגלוי, אבל אם יקרה אסון נוסף, תצא ההלויה מרחבת ביתו של אותו פוחז.

ואכן צעיר נוסף נפטר, כל בני פינסק נאספו להלויה מרחבת ביתו של הפוחז.

בזה אחר זה עלו הספדנים עוררו את הקהל לצניעות הליכות ושמירת הלשון, הכל ידעו כלפי מה הדברים אמורים.

כצפוי תבע הלה את הקהילה למשפט בפני ערכאות של נכרים, על שבזוהו ברבים.

בהפתח המשפט עלה לדוכן לא אחר מאשר רבה של פינסק, רבי אלעזר משה הורביץ והודה באשמה, נטל על עצמו את האחריות, הוא הורה לערוך משם את מסע ההלויה שכן התובע אשם בכל האסונות שפקדו את הקהילה בנבול פיו המיט אסון על משפחות כה רבות...

פקח השופט עינים תמהות מה הקשר בין אורח דבורו למיתתם של הצעירים שאל. התוכל להוכיח את טענתך הנשמעת כה מוזרה!!!

והרב אמר הבאתי אתי 'דוקומנט' (מסמך) פתח את הגמרא והקריא את הדברים כשהוא מסתמך על מתורגמן שתרגם לרוסית.

כשהגיע לפסוק הושיט לשופט תנ"ך מתורגם לרוסית, שמע השופט ועיין בנביא וקבע שהקהילה פעלה כשורה בהגנה על עצמה, והיתה זו חובתו של הרב לעמוד בפרץ ולעצור את המגפה.

(רבי אלעזר משה הלוי הורוביץ זצ"ל אב"ד פינסק היה מגאוני ליטא, רבים מגאוני דורו היו כפופים לו, ומכל רחבי המדינה פנו אליו בשות וד"ת. כשהביאו לפניו שאלות חמורות בעניני עיגון וחליצה גיטין וקידושין, היה קורא את השאלה ושוהה כשעה קלה ומשיב דבר ההלכה מיד, ע"פ מקורות נאמנים מהגמרא והראשונים.

בבקיאותו בסדר קדשים בירושלמי היה מיחידי הדור, מסופר שהחפץ חיים הופתע עד למאד כאשר שוחח איתו פעם בעניני קדשים.

בשנת תר"כ עלה לכהן ברבנות העיר פינסק, חידושויו על הש"ס נדפסו במהדורת הש"ס של דפוס ווילנא, כמו כן חיבר את ספרי אהל משה ב' חלקים.

בספר עובדות והנהגות לבית בריסק (ח"ד ע' שה) מובא מעשה שסיפר רבי יוסף דב הלוי סולוויציק זצ"ל בן הגרי"ז זצ"ל כדלהלן: סח פעם הגר"ח מבריסק זצ"ל במעלת גדולי דורו, דור דעה ואמר כי שלשה גדולים יש בדורו, אשר גם אם היו חיים בדורו של רבינו הרמ"א כי אז נחשבו לגאוני בישראל ונקב הגר"ח זצ"ל בשמותיהם. רבי ישראל מסלנט, רבי יהושע לייב דיסקין, ואביו הבית הלוי, והוסף

עוד ואמר 'ואם תרצו' גם רבי אלעזר משה מפינסק. כשסיפר זאת החזון איש הוסיף ואמר 'ואנחנו רוצים'.

ידוע כי החזון איש העריץ מאד את גדלותו של רבי אלעזר משה ופעם התבטא ואמר, כי השערה שלו קרובה לרוח הקודש.

סיפר רבי חיים קניבסקי זצ"ל פעם ניגש פרופסור אל החזו"א ואמר לו שיש לו מקור מהירושלמי שלכהן מותר לשאת גרושה לאחר שעברו חמש שנים מאז שהתגרשה.

הוסיף רבי חיים זצ"ל שבירושלמי במסכת יבמות יש קטע שבו אפשר היה לטעות ולהבין כך, אלא שהפרופסור הלז לא ידע כיצד קוראים ירושלמי ואת ההוה אמינא פירש כמסקנא בעוד שגם הוה אמינא כזו אינה שם כלל, אך גם להתווכח אתו אסור כי הוא עוד עלול לפרש שהחזו"א לא שלל זאת לגמרי, אך החזון איש לא סילקו מהבית ואף הקדיש מזמנו היקר לספר לו את המעשה דלהלן.

רבי אלעזר משה הורביץ זצ"ל אב"ד פינסק היה גאון עצום בתורה וכל רז לא אניס ליה, כשנתמנה לאב"ד פינסק התוועדו עמו בני עירו ובקשו ממנו שידרוש בפניהם.

דעתו של רבי אלעזר משה היתה טובה עליו, וראה שאין יין על השולחן לכבד את בני עירו, אמר להם שישאל אותם שאלה, ומי שאינו יודע תשובה לשאלה, יניח בקבוק יין על השולחן.

וכך היתה השאלה, איך יתכן שלכהן יהיה מותר לישא גרושה? גדולי ולמדני העיר חרשו את מוחם למצוא היכי תמצוי ולא מצאו, רבי אלעזר משה עבר מאחד לאחד וכל אחד שלא ידע היה צריך להניח בקבוק יין על השולחן, עד מהרה התמלא כל השולחן בבקבוקי יין אף אחד לא ידע לפתור את החידה.

כשכולם כבר הניחו בקבוק יין, אמרו לו תאמר לנו אתה התשובה. וענה גם אני איני יודע, וגם אני אניח בקבוק יין על השולחן.

נו אמר החזו"א לפרופסור, אם גאון עולם כהג"ר אלעזר משה הורביץ לא ידע היכי תימצוי לדין זה, האם הינך חושב שיש אפשרות כזו!!!

בשנת תרמ"ב חלה הרב במחלת השיתוק כשלו ברכיו מלכת, ולשונו כבדה מלדבר צחות, ובכל זאת שרת במשמרת הקודש כמעט עד יומו האחרון, גם בשעת מחלתו כאשר היה אסור על שולחנו הראה פנים שוחקות לכל אחד, וגם בהיותו מסורבל ביסורים לא בטל זמן ק"ש ותפלה, קיום המצוות בדקדוק ועשית צדקה וחסד, אף ביומו האחרון כשעה קלה לפני פטירתו צוה להניח לו תפילין, קרא קריאת שמע וקיבל עליו עול מלכות שמים, ויצאה נשמתו בטהרה ביום רביעי ו לחודש מנחם אב תר"ג והוא בן ע"ג שנה זיע"א. הוא לא השאיר אחריו בנים כי היא בנות, חתנו המפורסם הוא רבי ברוך הלוי אפשטיין בעל ה"תורה תמימה"

כתב הפלא יועץ (ערך נבלות פה) ואגיד לדור אשר שמעה אזני. מעשה שאירע בימינו, באיש אחד שהיה בדחן, והיה מרבה בשחוק וקלות ראש בשמחת מרעים, והיה מדבר נבלות הפה וכדו' מדברים הגורמים שחוק וקלות ראש ושמחה לרקים ופוחזים.

ויהי היום כאשר קרב קיצו, והיה שכיב מרע, ומתעלף כמה ימים, ויהי בחצי הלילה פתח את עיניו כברקים, ועמד והתחיל לזעוק מרה אוי ויי, מה בא עליו, והעומדים עליו, רעדה אחזתם והתחיל לומר להם: הלא תראו דמות אנשים שחורים וצורות משונות שמראים לו נודות נפוחים מלאים אש להריק לתוך פיו, ושלשלאות של ברזל וכהנה, דינים קשים, מכינים לו על אשר הרבה שחוק וקלות ראש ודברי נבלות, והיה צועק צעקה גדולה ומרה.

ויהי היום ויודע הדבר בתוך העיר, והיה מרבים העם לבא, ולכולם היה מגיד כדברים האלה בקול צעקה גדולה ומרה, וכשהיה נכנס איש שעשה כמעשהו, היה אומר לו גם אתה כמוני עשית, גם עליך יעבור כוס, וכשהיה נכנס מי שראה ושתק וצחק, היה אומר לו: זכור אתה ביום פלוני ששמעת אותי דובר נבלה וליצנות, ובמקום שהיה לך להכות בסנדל על פני, שתקת וצחקת, גם עליך יעבור כוס כזה.

והיה צועק מרה, ומגיד הדינים קשים שהיו מראים לו, ונמשך בזה ג' ימים וג' לילות, עד שלבסוף הניח ידיו לתוך פיו, ופער פיו לבלי חק, והיה צועק השליכו, השליכו אש, ומתוך כך יצא נשמתו.

ונתעוררו כל העם בתשובה. לזאת יחרד כל לב. הן בכלל נבלות הפה שירי נכרים שכל דבריהם דברי עגבים ונבלות הפה, ומטמאים את הפה, ונעשית חתיכה דנבלה, ואיך יקרב לשרת את ה' בכלי מטונף מלא צואה, על זה נאמר: "ולרשע אמר אלקי"ם מה לך לספר חוקי" ח"ו.

לכן שומר נפשו ירחק מהן ומשמועתן, כי פגיעתן רעה, ושומר פיו ולשונו, ואשרי במושב לצים לא ישב, שומר מצרות נפשו. ועכ"פ לא ישתוק ולא יחשה מטוב, השומע ישמע ועליו תבא ברכת טוב: עכ"ל.

הרמב"ם בספרו מורה נבוכים (ח"ג פ"ח) כותב מדוע לשונינו נקראת בשם לשון הקודש? שזה בגלל שאין בו ניבול פה וז"ל: ולי ג"כ טענה וסבה בקריאת לשוננו זה "לשון הקודש", ולא תחשוב שהוא הפלגה ממנו או טעות, אבל הוא אמת, מפני שזה הלשון הקודש לא הונח בו שם כלל לכלי המשגל, לא מן האנשים ולא מן הנשים ולא לגוף המעשה המביא להולדה, ולא לזרע ולא ליציאה, אלו הדברים כולם לא הונח להם שם ראשון כלל בלשון העברי, אלא ידברו בהם בשמות מושאלים וברמיזות.

והיה הכונה בזה, שאלו הדברים אין ראוי לזכרם, שיושם להם שמות, אבל הם עניינים שצריך לשתוק מהם, וכשיביא הצורך לזכרם, יעשה לו תחבולה בכנויים ממלות אחרות, כאשר נסתר מעשותם בעת הצורך בכל יכולתנו.

כתב בספר קב הישר (פ' ל"ד) וז"ל: עשרה דברים שהבית דין מחייבים לנדות למי שעובר עליהם, הראשון מי שמדבר ניבול פה, חס ושלום, וכו' מי שאומר את הזמירות מברוך שאמר עד ישתבה במרוצה, המחזיק במחלוקת ומחניף לרשע, המרבה שיחה עם האשה כדי למלאות תאותו, המלעיג על אדם כשר וכו' וע"ש שמנה עשרה דברים שחייבים עליהם נידוי, ובסוף העשרה דברים כתב, ועבירה החמורה שבאלו העשרה עבירות הנזכרות לעיל "הוא המנבל פיו"...

ובפרק ג' כתב שמדיבוריו של אדם ניכר שורש נשמתו למעלה, ואם הוא רגיל בקללות או בדברי ריבות, או שמדבר דברים בטלים ודברי נבלה ח"ו, אזי תדע שנשמתו היא מסטרא אחרא, משורש נחש וצפע, ואינו מגזע קדוש, כי אם מהערב רב, ואף שיש לו אב ואם, צנועים וחסידים, מכל מקום גלגול נשמתו מערב רב.

ומביא שם (פרק עז) מעשה מזמן רבינו האריז"ל וז"ל שם כדמצינו בימי האריז"ל שהיה לו תלמיד זקן וגדול הדור הלא הוא רבי חיים ויטאל ז"ל שהיה פעם אחת בבית המדרש של האריז"ל והביאו לפניו אשה אחת שהיתה חולה בחולי רע, והיה כדמיון פגע רע, ולא ידעו מהו הרעה אשר פגעה בה, אם יש רוח אצלה או שד או שאר מקרה, ואמרה האשה לפני האריז"ל שהיתה בריאה וחזקה בלי כאב, ופתאום נהפכה לדמיון אדם שיש בו פגע רע.

וראה האריז"ל הדופק שלה ואמר שנתלבש בה רוח אחד בר מינן
ושלחה אל ביתה.

ולערב צוה האריז"ל להרב מורינו הרב חיים ויטאל ז"ל שילך אל
האשה ויוציא הרוח ממנה. ואמר לו האריז"ל ראה והתחכם נגד הרוח
כי הוא שקרן וכזבן גדול, וכששואלים שמו הוא משקר שלש פעמים
ואמר לו האריז"ל כונת השמות איך להתנהג להוציא הרוח.

הלך הרב, רבי חיים ויטאל ז"ל בין השמשות לבית הרוח, וקודם
שנכנס אמר הרוח לאותן האנשים השמרים עליו, תראו שיבוא לכאן
הרב רבי חיים ויטאל להוציא אותי מן האשה, אבל אין אני מתירא
ממנו ואין לי פחד ממנו, ודיבור זה היה מדבר בקול רם ובעזות מצח
כדרך של הרוח, וכל זה היה קודם ביאת מורינו הרב רבי חיים ויטאל
ז"ל.

ואח"כ כשבא מורינו הרב לתוך החדר, ומיד כשראה הרוח פניו של
הרב, מיד התחיל לרתח וקם לפניו ונפל מרוב המורא על פניו, ואמר
הרוח רבי אין אני כדאי לראות בפניך הקדוש, ואח"כ שאל הרב את
הרוח מי אתה? והשיב פלוני בן פלוני, והיה שקר בפיו, ואח"כ שאל
אותו הרב פעם שנית ושקר וכחש בו, עד פעם שלישי, ובפעם הרביעי
התחיל להגיד את שמו האמיתי.

ואז התחיל מורינו הגר"ח ויטאל להזכיר איזה שמות קדושים והתחיל
הרוח לדבר קשות ובשות מאוד מאוד, ואמר הנני יוצא מיד, וכונת
הרוח היה לצאת דרך בית הושט בדרך הצואר, והיה רוצה בדעתו
לנקוב הסימנים מן האשה, והיה רוצה לכבות כל הנרות שבאותו החדר
ולהזיק איזה נפשות שהיו שם בחדר.

והרב מורינו הבין את כונתו ומחשבתו הרע, ואמר לו רצוני שתלך
אתה דרך אצבע קטנה של הרגל השמאל של האשה, ואמר הרוח שכך
יעשה, והרב מורינו הבין שהוא שקר, כי כונת הרוח היה דוקא להמית
את האשה.

מיד גזר עליו חרם ונדוי ושמטא שלא יצא עכשיו כלל, כי ראה
הרב שאם יצא הרוח עכשיו מחמת ההשבעות, אזי בודאי תמית את
האשה, והניח הדבר כך והלך להתפלל ערבית לבית האריז"ל.

ואחר התפילה סיפר מוריננו הרב חיים ויטאל להרב האריז"ל כל המעשה הנזכר לעיל, והשיב האריז"ל זה ארע לך בשביל שהלכת בלילה אל הרוח ולא מבעוד יום קודם הלילה כמו שאמרתי לך.

ואח"כ אמר האריז"ל לרבינו חיים ויטאל לך לשלום והלך עמו מעט דרך הדלת.

ולמחרתו אחר התפילה הלך מוריננו הגר"ח ויטאל להשביע את הרוח והוכרח הרוח לצאת דרך האצבע הקטנה של רגל האשה, והיו אנשים ונשים רואים את הרוח שנדמה להם כמו חוט של אש, והיה דולק וצועק ובוכה על מעשיו.

אחר כך שאל מוריננו הגר"ח ויטאל את הרוח מפני מה ארע לך שנעשית רוח? ומה חטא היה בידו? והשיב שהוא היה 'מוסר' מפורסם והיה מוסר ממון של ישראל ביד גוים.

ואח"כ היה שואל מפני מה היה לו רשות לבוא לתוך האשה הזו ולנוח בתוכה?

והשיב שהממונים שלו נתנו לו רשות לבוא לתוך האשה, כי הוא היה שוכב על העפר שעל גבי הכירה, ומכל מקום לא היה לו רשות לבוא לתוך שום אדם, עד שפעם אחת באתה האשה הזאת להכין אש ועצים לבשל מאכלים ליום השבת, והיתה האשה משוררת זמרים של נבול פה, והיה לו רשות לבוא אליה, וזה שלשה שנים רצופים אשר הוא שוכן בתוכה.

בסיום המעשה כתב הרב קו הישר, ומה האשה הזאת שהיתה עוסקת במצות הכנת מזון לשבת, ועל ידי שהיתה מזמרת זמרים של נבול פה בא אליה הרוח, על אחת כמה וכמה, מי שחטא בפועל, אזי יש רשות למזיקים ולרוחות להזיק לו, על כן על כל אחד ואחד מישראל יש להתפלל לפני קונו, להציל אותו מכל פשע ועוון, ולא ירגיל אדם לדבר נבלות פה וכו'.

בספר מעשה איש תולדות והנהגותיו של החזון איש זצ"ל
(ח"ו עמ' פ"ט) מסופר שפעם בא ידיד להגר"ר אהרן רוטר
שליט"א וביקש ממנו לשאול את החזו"א היות והוא עוסק

בפרנסתו בעבודת יהלומים ביחד עם חילוניים, והם מדברים שם ניבול פה, ונפשו בשאלתו כדת מה לעשות?

והשיב לו החזו"א זצ"ל, שאין ביכולתו לתת לו עצה זולת זה שישים צמר גפן באזניו.

מעשה נפלא ונורא מסופר על החסיד הישיש רבי יעקב אשר אורקוביץ זצ"ל מגדולי וחשובי חסידי סלונים שנלב"ע ביום כ"ו לחודש אייר תשס"ז על מסירות נפשו שלא לשמוע ולהרהר בדברים אסורים.

רבי אשר ואביו ר' אברהם הובלו למחנה עבודה קאלדיצ'ובא שם עבדו בבית המלאכה לעיבוד עורות.

ודבר מופלא התרחש עמו במחנה הזה, יחד עמו במשמרת שהה יהודי רשע בן בליעל שהציק לו באופן נורא, בכל מיני אופנים וממש ירד לחייו, ובפרט היה מנבל את פיו בכל דיבורים אסורים, ואז היה רבי אשר שלא יכל לשמוע את הדברים הללו, נמלט על נפשו במסירות נפש ממש, וכשערכו בקורת בין העובדים ולא מצאוהו הכוהו הגרמנים ימ"ש.

רבי אשר סיפר, שמאוד נשבר לבו בקרבו, כאילו לא די היה לו מצרות הגויים הנה בא זה ומוסיף לענותו וקיבל עליו את הדין באהבה.

והנה יום אחד הבחין רבי אשר לפליאתו, שהלה פסק להציק לו, להפתעתו הנה הוא מופיע אצלו וחוקר אותו על דמות אמו, האם הייתה נראית כך וכך? כשהוא מתאר לו את דמותה בדיוק רב.

וכה סיפר: בלילה ראיתי אותה בחלומי, והיא הודיע לי באזהרה חמורה, שבאם לא אעזוב את בנה היא תנקום בי, ורע ומר יהיה סופי.

לימים אמר רבי אשר, שמעשה זה נתן לו חיזוק רב, והוסיף ואמר הקב"ה גמל עמי חסד גדול אף שלא הייתי ראוי לכך.

לפני תום המלחמה הוא הצליח יחד עם אביו ועוד עשרות אנשים לברוח מהמחנה ליער, שם שהו עם קבוצת פרטיזנים עד לסיום המלחמה.

אז עלה לצרפת ובשנת תשי"א העתיק את מגוריו לעיר מונטריאול שבקנדה, ושם הכירו ביחודו וברום מעלתו, ורבים נתבשמו מהליכותיו והיו מכנים אותו "חפץ חיים של קנדה" בשל נקיות לשונו ועדינות נפשו, שם עסק לפרנסתו במכירת ספרי קודש רבות מסופר על משאו ומתנו באמונה.

סיפר הרב נפתלי אברג'ל שליט"א (מו"ץ בכולל הר"ן בירושלים) על אחיו הרב יורם אברג'ל זצ"ל (רו"מ רב פעלים קול רינה) שבצעירותו ממש, מעת היותו אברך צעיר לימים, היה הרב יורם זצ"ל נוסע מעיר לעיר על מנת לקרב יהודים לאביהם שבשמים.

ופעם אחת נסע לדימונה למסור שיחה, ובימים ההם עצם ההגעה לדימונה היתה כרוכה בטירחה גדולה, בנסיעה של שני אוטובוסים, האחת מנתיבות ועד לבאר שבע, והשניה מבאר שבע ועד לדימונה, ומשם שוב בחזרה, והרב יורם זצ"ל לא חסך שום מאמץ כדי לקרב יהודים לאביהם שבשמים.

והנה בדרך חזור מדימונה נסע באוטובוס והנהג של האוטובוס פתח את הרדיו והשמיע שירים חילוניים.

הרב יורם זצ"ל ביקש מהנהג והפציר בו שיכבה את הרדיו, והנהג סרב, משלא היתה ברירה בידו ביקש מהנהג שיוריד אותו מהאוטובוס והנהג הסכים והוריד אותו באמצע הדרך.

בחשכת הלילה במקום שומם ללא תאורה במקום מדבר שיש בסביבה רק בדואים, עמד שם לבדו, עד שבהשגחה פרטית עבר שם רכב שהנהג היה משומעי השיעור בדימונה

והיה בדרכו לבאר שבע ולתדהמתו ראה את הרב עומד בשולי הכביש באמצע הלילה, במקום נידח ושומם, ולקח אותו לבאר שבע.

סיפר הרב חיים זאיד רבה של פרדס כץ שיום אחד הוא הוזמן למסור דרשה בעיר הקודש צפת והוא עלה על האוטובוס מבני ברק לצפת, בערך בסביבות השעה ארבע אחר הצהריים, והתיישב לו באחד המושבים שבסוף האוטובוס.

והנה עולים לאוטובוס אשה וחמשת ילדיה, כאשר הקטן מביניהם תינוק בן שנה שהאשה מחזיקה אותו עליה, ואחד מהבנים התיישב ליד הרב זאיד.

הרב שאל אותו לאן אתם נוסעים? והוא אמר לסבתא שגרה בצפת.

והנה כשהגיע האוטובוס לרחוב ז'בוטינסקי, עלו שלושה בחורים רעשנים מאוד, ומדברים בקול רם ותפסו את כל המושב האחורי, והחלו לדבר מילים שאזניים יהודיות לא מסוגלים לשמוע.

האשה ביקשה מהם לדבר בשקט כי יש כאן ילדים טהורים שלומדים תורה, ואזניהם טהורות, אך דבריה נפלו על אוזנים ערלות, וגם הרב ניסה להתערב, אך הם היו חוצפנים וזלזלו ודיברו כאילו האוטובוס שלהם.

האשה הצדיקה ראתה שאין מה לעשות וגם לשבת קדימה אין מקום כי האוטובוס מלא, היא אמרה לכל הילדים שלה אנחנו יורדים כאן וחוזרים הביתה במונית, אנחנו לא יכולים להמשיך כך בנסיעה, והיא ניגשה לנהג וביקשה ממנו שיעצור היכן שאפשר באמצע כביש 6 כי היא חייבת לרדת.

הרב הסתכל על הבחורים אולי הלב שלהם יתנמס לראות אשה יורדת באמצע שום מקום עם חמשה ילדים קטנים, אך

ליבם לא נע ולא זע כאילו היה אבן ואכן האשה ירדה מהאוטובוס עם ילדיה וגם מעיני הרב ירדו דמעות.

הרב היה שומע דברי תורה באוזניות כך שלא שמע את דברי הטינופת שלהם ולכן לא היה צריך לרדת.

הגיעו להפסקה והנהג הכריז עשר דקות הפסקה וכולם ירדו להתאוורר, ולאחר עשר דקות עולים לאוטובוס והנהג רוצה להתחיל לנסוע, אלא שהרב רואה שהבחורים עדיין לא חזרו וכל הציוד והפלאפונים שלהם באוטובוס, הרב זאייד אמר לנהג שיש כמה בחורים שעדיין לא חזרו, אמר לו הנהג אז תרד לחפש אותם, ירד הרב וחיפש אותם אך משום מה כאילו בלעה אותם האדמה, הרב עלה לאוטובוס וחשב שאולי בינתיים הם עלו אך זה לא קרה והנהג לא המתין והאוטובוס נסע לו לעיר הקודש צפת.

הרב ירד מהאוטובוס, וציפה למצוא טרמפ למקום הדרשה, והנה כעבור דקה הרב רואה טרנזיט גדולה עוצרת לו, הרב עולה ומי יושב לידו? הילד שישב לידו באוטובוס, מה שלומך שאל הרב, לא חזרתם הביתה? היינו אמורים לחזור הביתה בגלל הבחורים ההם, ואני שאלתי את אמא שלי הרי אנו מתנהגים יפה ולא מדברים מילים רעות אז אולי שהבחורים ירדו מהאוטובוס ואנחנו נעלה?

ואמא אמרה כך זה צריך להיות, אבל יש לנו אמונה שהכל משמים והכל לטובה. והנה לפתע הפלאפון של אמא צלצל ואח שלה אמר לה איפה היא נמצאת, ואם היא כבר יצאה לכיון צפת, אמי אמרה לו שעלינו כולנו לאוטובוס וירדנו בגלל מה שקרה, ועכשיו אנחנו באמצע כביש 6 במטרה לחזור הביתה.

ואז אח שלה אמר לה תשארי שם, אני בדיוק נכנסתי לכביש 6 וכמה דקות ואני מגיע והנה ברוך ה' אנחנו מגיעים.

הרב שמע את הדברים ואמר לו שתדע שלא טעית, בהפסקה הבחורים ירדו, ומשום מה נעלמו ולא עלו והשאירו

את כל החפצים שלהם באוטובוס הרב הודה להם וירד במקום שהיה צריך ומסר את הדרשה עד לקראת השעה אחת עשרה בלילה.

כיון שבשעה אחת עשרה יש אוטובוס חזור לבני ברק הרב המתין בתחנה והנה הוא רואה אוטובוס עוצר ויורדים ממנו שלושת הבחורים כשהם נראים מאוד זועפים ועצבניים.

הרב קרא להם ואמר להם שהוא היה איתם באוטובוס, ונתן להם מוסר וסיפר להם את כל מה שקרא עם אותה אשה. לאחר מכן שאל אותם הרב אם יש להם היכן לשהות בצפת? אין לנו כאן שום דבר, והפלאפונים שלנו נשארו באוטובוס.

הרב התקשר לחבר שלו מצפת והוא מיהר לבוא ולקח אותם אליו, והם שהו אצלו יומיים וחיזק אותם במידות טובות ולימוד התורה ורשם אותם לסמינר ערכים והכל בא על מקומו בשלום.

סיפר רבי שמואל דוד וואלקין זצ"ל שפעם הציעו שידוך לפני רבו החפץ חיים בשביל אחד ממקורביו.

ושאל החפץ חיים האם יש קצת שקר החן והבל היופי? דהיינו שנחויץ לדעת קודם שעושים שידוך שיהיה לכלה חן וכדו' וצריכים לשאול על זה, אבל בכל זאת אין לשים על זה דגש גדול ועיקרי אלא לדעת ולא להעלים עין מכך, שסוף סוף החן והיופי זה שקר והבל, והעיקר הוא אשה יראת ה' היא תתהלל.

הנה החפץ חיים שכל ימיו שמר על פיו, השתמש בלשון הפסוק, כדי שתהיה השאלה בלשון נקיה ועדינה, כדאמרו חז"ל בפסחים ג' שלימדה תורה לדבר בלשון נקיה.

חמותו של רבי חיים שלמה ליבוביץ זצ"ל (מראשי ישיבת קמניץ ופוניבו' נכדו של רבי ברוך בער בעל הברכת שמואל) הרבנית אלטע ברכה רוטשטיין ע"ה (היא היתה בתו של רבי חזקיהו יוסף קרלנשטיין, ונכדתו של רבי דוב צבי קרלנשטיין. רבי חזקיהו יוסף קרלנשטיין היה הנפטר הראשון שנקבר בבית החיים זכרון מאיר בב"ב. לפניו היה חייל שנהרג במלחמה, ואצלו כל מנהגי הטהרה והקבורה היו שונים מהמקובל אצל כל המתים כדין הנהרגין על קידוש ה', וכאשר נפטר רבי חזקיהו יוסף שהיה הנפטר הראשון, היו צריכים לנהוג בו הח"ק את מנהגי הטהרה וכו' והחזו"א הגיע ללוויה, ונכנס לטהרה ונתן את כל ההוראות לח"ק מה לעשות ואיך

לעשות מא' ועד ת'. ואח"כ הראה בדיוק היכן לקבורו, ובסיום הלוויה הצביע על מקום שהיה בסמיכות לקברו, ואמר כאן אני רוצה להקבר. למעשה בסוף נקבר החזו"א רק בסמיכות למקום ששם סימן בשעת הלוויה ולא בדיוק באותו המקום, לאחר זמן היה בב"ב ס"ת שנשרף, וההלכה היא שצריך לקבורו אצל ת"ח לומר קיים זה מה שכתוב בזה, ושאלו את החזו"א היכן לקבור את הס"ת אמר החזו"א כתוב לקבורו אצל ת"ח, ומיהו ת"ח רח"י קרלנשטיין תקברו את זה ליד רח"י, וכמובן כדבריו כן עשו. בשעה שנפטר החזו"א קראו לרבי אברהם יצחק רוטשטיין חתנו של ר' ח"י שהיה בתוך החדר טהרה עם החזו"א בעת הטהרה של חתנו, שיבוא לטהרה של החזו"א לומר בדיוק איך החזו"א אמר אז לעשות וכך עשו גם לו.) היתה מספרת שהיא זוכרת שלבית זקנה ר' דוב צבי קרלינשטיין היה מגיע מפעם לפעם החפץ חיים שהיה מסתובב למכור את ספריו והיה מתאכסן בביתם וסיפרה כשהחפץ חיים רצה לדעת היכן הוא בית הכסא בבית, אז שאל אותה היכן הוא החדר שאין שם מזוזה, כי רצה לדבר בלשון נקיה, והיא מיד הבינה את כוונתו כך היה נוסח הדיבור הקדוש של החפץ חיים.

עוד סיפרה כידוע החפץ חיים לא היה אוכל מהאוכל במקום אחר אלא היה מביא עמו את מאכלו מביתו, ופעם אחת כשהלך לאכול ביקש ממנה להביא לו מלח חלבי, היא אמרה שאין להם מלח חלבי אלא מלח פרווה, אמר החפץ חיים אני אומר שפרווה זה יום אחד בשרי ויום אחד חלבי כלומר שזה טרף, כי יום אחד הוא בשרי לגמרי ויום אחד חלבי לגמרי, ומאז התחילו לנהוג בביתם שהיה 3 קופסאות למלח בשרי חלבי ופרווה.

מסופר על רב גדול בטורקיה שהיה משחק במשחק השחמט עם אחד משרי המלך ע"פ דרישת וחיוב השר.

השר הערל לא היה מקפיד על לשון נקיה, וכאשר היה מגיע תורו של הרב במשחק, הוא היה פונה אליו בגסות ואומר לו 'כלב תשחק כעת תורך'.

שמעו כן אחדים מבית המלוכה, ויעצו לרב שיתלונן על השר בפני המלך על כך שהוא מזלזל ופוגע בכבודו, אך הרב חיך בענווה ואמר שאינו מעוניין בכך.

עברו ימים והמלך הזמין את השר הזה לשחק עמו במשחק השחמט, בלהט המשחק ומחמת רגילות הלשון, לא נזהר השר, ופלט כלפי המלך את המשפט החביב עליו, בהיותו משחק עם הרב היהודי 'כלב תשחק כעת תורך'.

חמת המלך בערה בו והוא הורה לחייליו ליקח את השר ולהוציאו להורג תיכף ומיד.

סיפרו כן לרב היהודי, והוא חיך ואמר: אם הייתי מתלונן על שר זה בפני המלך, הרי שהמלך היה מענישו בעונש קל, והייתי מקים לי שונא בבית המלוכה, ומשום כך שתקתי וחיכיתי שהשר שהתרגל לדבר בלשון שאינה נקיה יטעה ויאמר כך בפני מי שגדול ממני, ואז הוא יבוא על עונשו כראוי.

מסופר על רבי שמואל הנגיד שהיה שר חשוב ונכבד ומשנה למלך ספרד והמלך העריכו וכיבדו עד מאד בשל חכמתו הרבה, ואצילות נפשו המופלאה, אולם מעמדו הנכבד של רבי שמואל הוה גם מקור קנאה וצרות עין מצד גויים תאבי כבוד, שחמדו להגיע לדרגתו של המשנה החשוב.

אחד מאלה היה בעל חנות סמוכה לארמון המלך, בכל פעם שהיה רבי שמואל עובר על פני החנות, יצא הסוחר הגוי בחימה ושלח לשונו לעברו בחרפות וגידופים חסרי רסן.

רבי שמואל המשיך בדרכו ולא הגיב כלל על דברי הנאצה.

יום אחד יצא המלך בלויית משנהו הנאמן, לסייר בעיר, עודם מהלכים משוחחים ביניהם, והנה פורץ הגוי הנזעם מחנותו ופיו יורה זיקים לעבר רבי שמואל, הוא לועג ומבזה, ומקלל במלוא פה...

נדהם המלך לשמע הדברים הנוראים, וחמתו בערה בו, רבי שמואל צוה המלך הנזעם, פוקד אני עליך להעניש את המגדף החצוף בכל החומרה, מצוה אני לכרות לשונו מתוך פיו.

רבי שמואל הנגיד, שמע את דברי המלך וידע את אשר עליו לעשות, תחילה ברר מהו מצבו של אותו גוי נרגן, ומה מביאו למעשיו השפלים.

לאחר חקירה, נודע לו כי הלה אדם ביש מזל, אביון וממורמר על מצבו העלוב, נכמרו רחמיו של רבי שמואל והוא שלח לו סכום כסף גדול בכל זמן קצוב, כדי לסייע לו להשתחרר מן המצוקה הקשה שהיה נתון בה.

נקל לשער שהגוי המופתע היה מלא תודה והערכה למושיעו הנדיב, ולבו השונא והמקנא הפך למעריץ גדול של רבי שמואל הנגיד.

לימים שוב טייל המלך עם משנהו, ושוב פגשו באותו הגוי היוצא מחנותו, הפעם שיבח הסוחר את רבי שמואל ופיו לא פסק מלקלס ולהעריך ולהפליא בנדיבות לבו האציל.

המלך שראה את בעל החנות, נזכר בטיול הקודם ובפקודת העונש שנתן ופנה בתמיהה גדולה למשנהו רבי שמואל הלא צויתך לכרות לשונו של עז פנים הלז מדוע זה הפרת את דברי?

השיבו רבי שמואל הנגיד, אמנם כן אדוני המלך לא סרתי מפקודתך כמלוא נימה, אני כרתי את לשונו הרעה, אך במקומה נתתי לו לשון יפה וטובה.

מסופר על הגאון רבי צבי הירש אויירבך רבה של קהילת קונין שנפל למשכב והיה מרותק למיטתו כמה וכמה ימים.

לבסוף הזמינו בני ביתו רופא מומחה, והלה מיהר לבוא לבית הרב, והחל בודק את החולה כדרך הרופאים.

לאחר שהרופא האזין לנשימת החולה מצד החזה והגב, רכן לעבר פניו ואמר: רבי פתח פיך והראה לי את לשונך, עשה הרב כמצוות הרופא, ומיד העיר הלה בסבר פנים רציניות, עליך לדעת רבי, שלשונך אינה נקיה...

זאת אתה מגלה לי היום? נאנח רבי צבי הירש מכל הלב, הן ידעתי זאת משכבר הימים, ועל כן אני מצר בכל יום ויום.

ובשעה שהרופא סגר את תיק המכשירים שלו, והחל רושם תרופות לחולה, קרא רבי צבי הירש בשברון לב, בעוונותינו הרבים, היכן תמצא בזמן הזה, אדם שהוא בעל לשון נקיה...

מעלת לימוד התורה ביחס לשאר המצוות

אמרו חז"ל (ירושלמי פאה פ"א ה"א): על המשנה "ותלמוד תורה כנגד כולם" כל מצוותיה של תורה, אינן שוות לדבר אחד של תורה. ובאר הגר"א דהיינו למילה אחת של תורה. דהיינו שכל המצוות ביחד לא שוות ללימוד התורה.

וכך כתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ג). אין לך מצוה בכל המצוות כולן, שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות כולן.

מעלת לימוד התורה בשבת

כתב המקובל החסיד הרב רחמים שרים זצ"ל תלמידו של גאון המקובלים בירושלים הרב שאול חיים דוויק הכהן זיע"א בספרו שערי דרך החיים (ח"ג סימן קצה) וז"ל ושמענו מפי הרב יוסף חיים (הבן איש חי) שהלומד בשבת עולה י"ז אלף פעמים על החול מפי מגידי אמת עכ"ד.

וכתב בספר שיבת ציון (ח"ב רלג, להרה"ג בן ציון מוצפי שליט"א): א"ל מו"א המקובל רבי סלמן מוצפי זצ"ל שצריך לומר י"ז אלף רבוא כי כך שמע מפי חכמי הקבלה שבירושלים (וזאת עפ"י הכתוב בספר עץ חיים למהרח"ו ובתקוני הזהר ועוד)

ואם כן 17 אלף ריבוא הוא מאה שבעים מליון. לפי זה לימוד תורה של שעה אחת בשבת, שווה כמאה שבעים מליון שעות של חול".

ומה שכתב הבן איש חי (שנה ב בהקדמה לפרשת שמות) ששעה אחת בשבת שווה כאלף שעות בחול, אמר לו אביו זצ"ל שהוא לאו דוקא ובדרך הפלגה כתב כן, (כמו שאומרים 'חמץ אפילו באלף לא בטל', ובאמת שגם ביותר מאלף, אינו בטל.)

חוברת זו שהנך אוחז בידך, נקראת בשקיקה על ידי כל שכבות הציבור, ורבים מוסרים מהם דרשות לציבור. ויש ביקוש להגדיל את התפוצה, כי אין הקומץ משיביע את הארי.

בסכום של 100 ₪ ניתן להדפיס כ-40 חוברות והנך שותף בזיכוי הרבים. של מאות שעות של לימוד תורה בשבת קודש, והכל יהיה נזקף לזכותך.

להקדשת חוברות

עם הנצחה לעילוי נשמת או לברכה

במחיר עלות ניתן להתקשר 054-8428679